

GEKLEURDE RADEN?

DE GEKOZENEN MET EEN MIGRATIE-ACHTERGROND IN 13
VLAAMSE STEDEN BIJ DE GEMEENTERAADSVERKIEZINGEN VAN
14 OKTOBER 2018

Sigrid Van Trappen & Bram Wauters

Sigrid.vantrappen@ugent.be ; Bram.wauters@ugent.be

Onderzoeksnota

Onderzoeksgroep GASPAR (UGent)

Oktober 2018

Belangrijkste conclusies

- Het percentage gekozenen met een migratieachtergrond bedraagt 12,4 % in de 13 Vlaamse centrumsteden.
- Het percentage gekozenen met een migratieachtergrond komt met die 12,4 % sterk in de buurt van het percentage kandidaten (14,6 % voor alle partijen, 13,1 % als we enkel naar de nationale partijen kijken)
- Linkse partijen (sp.a en Groen) hebben de meeste gekozenen met een migratieachtergrond (resp. 26,2 % en 22,6 % in de Vlaamse centrumsteden). Hun percentages gekozenen liggen bovendien hoger dan hun percentages kandidaten, wat erop wijst dat kiezers de ondervertegenwoordiging veroorzaakt door de samenstelling van de kandidatenlijst deels compenseren
- Centrum- en rechtse partijen (OpenVLD, CD&V, N-VA en VB) scoren een heel stuk lager qua aantal gekozenen. En daar is het percentage gekozenen met een migratieachtergrond telkens lager dan het percentage kandidaten. Kiezers vergroten hier dus nog verder de ondervertegenwoordiging.
- Genk is met 33,3 % gekozenen met een migratieachtergrond de stad met het hoogste percentage, voor Antwerpen en Gent. Dat waren ook de steden met de meeste kandidaten met een migratieachtergrond.
- In vergelijking met hun aandeel in de bevolking, blijven personen met een migratieachtergrond evenwel nog altijd ondervertegenwoordigd in de gemeenteraden, en dat in alle Vlaamse centrumsteden.

1. Inleiding

Deze nota werkt verder op de nota “Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratie-achtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018” die we enkele weken geleden presenteerden.¹ In die eerste nota analyseerden we het aantal kandidaten met een migratieachtergrond in 13 Vlaamse centrumsteden. Hier gaan we dieper in op het aantal gekozenen. Jammer genoeg kunnen we (anders dan voor de kandidaten) geen vergelijking doorheen de tijd maken omdat een gelijkaardige analyse (voor zover we weten) in het verleden niet opgemaakt is.

Politieke partijen spelen door de lijstsamenstelling een belangrijke rol in het stimuleren of hinderen van etnische vertegenwoordiging.² Maar daarnaast zijn ook kiezers belangrijk: door voor bepaalde kandidaten (niet) te stemmen, kunnen zij zeker op gemeentelijk vlak de samenstelling van de gemeenteraden mee bepalen. Zo kunnen ze ervoor zorgen dat er veel of weinig personen met een migratieachtergrond verkozen raken. Eerdere cijfers hebben aangetoond dat burgers met een migratieachtergrond vaak ondervertegenwoordigd zijn op de kandidatenlijsten.³ Kiezers kunnen dit onevenwicht (deels) compenseren door via voorkeurstemgedrag ervoor te zorgen dat er relatief veel kandidaten met een migratieachtergrond verkozen worden.⁴ Omgekeerd kunnen zij er evenwel ook voor zorgen dat de toegang tot een politiek mandaat nog verder belemmerd wordt door hun voorkeurstem aan andere kandidaten te geven. In deze nota proberen we verder

¹ Van Trappen, S. & Wauters, B. (2018), “Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratie-achtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018”, Gent: onderzoeksgroep Gaspar (UGent), 13p.

² Bird, K. (2004). “Comparing the political representation of ethnic minorities in advanced democracies.” Annual Meeting of the Canadian Political Science Association, Winnipeg.

³ Celis, K., Eelbode, F. & Wauters, B. (2013). "Visible Ethnic Minorities in Local Political Parties: A Case Study of Two Belgian Cities (Antwerp and Ghent)." *Politics* 33(3): 160-171 ; Van Trappen, S. & Wauters, B. (2018), “Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratie-achtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018”, Gent: onderzoeksgroep Gaspar (UGent), 13p.

⁴ Janssen, C., Dandoy, R., & Erzeel, S. (2017). Het electorale succes van etnische minderheden in Brussel: de rol van kiezers en partijen. *Res Publica*, 59(4), 389-412

in te gaan op de rol die de kiezer gespeeld heeft door percentages gekozenen te vergelijken met percentages kandidaten.

Net als voor de screening van de kandidatenlijsten hebben we weer een beroep gedaan op de methode van de naamherkenning. Deze onomastische methode wordt vaker gebruikt in onderzoek naar mensen met een migratieachtergrond⁵ en is ook een praktijk die het Minderhedenforum toepaste voor hun analyse van de kandidatenlijsten in 2012.⁶ We hebben de kandidatenlijsten voor de gemeenteraadsverkiezingen (zoals deze beschikbaar werden gesteld via www.vlaanderenkiest.be) onderzocht door te kijken naar de voor- en achternaam van de kandidaten. De kandidaten met een vreemde naam hebben we vervolgens gescreend via hun website, Facebook-profiel, de partijwebsite, etc. Hieruit volgde een finale lijst van kandidaten van vreemde origine. Waar mogelijk werd de specifieke herkomst van de kandidaten opgenomen in het databestand. De kandidaten werden vervolgens gegroepeerd volgens herkomstgroep (Zuid-Europa, Centraal- en Oost-Europa, Turkije en Maghreblanden, Overige Afrikaanse landen, Overige Aziatische landen, Latijns Amerika, Onbekende afkomst). We hebben gekeken naar zichtbare⁷ etnisch-culturele minderheden. Deze omvatten alle kandidaten met een niet-Europese herkomst, maar ook kandidaten met Zuid-Europese en Centraal- en Oost-Europese wortels werden meegenomen. Door te focussen op zichtbare minderheden nemen we die bevolkingsgroepen wiens aanwezigheid en politieke representatie meest naar voren komen in het maatschappelijke en politieke debat.⁸

⁵ Zie bv. Janssen, C., Dandoy, R., & Erzeel, S. (2017). Het electorale succes van etnische minderheden in Brussel: de rol van kiezers en partijen. *Res Publica*, 59(4), 389-412 ; Celis, K., Eelbode, F. & Wauters, B. (2013). "Visible Ethnic Minorities in Local Political Parties: A Case Study of Two Belgian Cities (Antwerp and Ghent)." *Politics* 33(3): 160-171

⁶ Minderhedenforum (2012), *Kleur op de lijst. Tweede rapport etnische diversiteit in de lokale politiek*. Onderzoeksnota. Brussel: Minderhedenforum, 12 p.

⁷ Zichtbaar op basis van hun naam of hun huidskleur.

⁸ Voor bijvoorbeeld Nederlanders is dat veel minder het geval.

We zijn er ons terdege van bewust dat deze methode ook nadelen heeft. De gevolgde methode is niet helemaal foutloos. We hebben dit proberen op te vangen door duidelijke criteria voorop te stellen, door steekproefsgewijs met meerdere onderzoekers dezelfde kandidatenlijsten te coderen en door te overleggen bij grote twijfelgevallen. Een ander nadeel is dat zulke codering veel werk vraagt. Daarom hebben we ervoor geopteerd om ons te beperken tot de 2 grootsteden en de 11 centrumsteden in Vlaanderen (volgens de VRIND-classificatie).

2. Analyse per stad

We starten onze analyse door per stad te kijken hoeveel gekozenen met een migratieachtergrond in de gemeenteraad terecht gekomen zijn.

Tabel 1: Percentage gekozenen met een migratieachtergrond bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018

	Percentage
Genk	33,3
Antwerpen	25,5
Gent	20,8
Mechelen	18,6
Leuven	12,8
Aalst	11,6
Sint-Niklaas	7,3
Kortrijk	7,3
Turnhout	5,7
Hasselt	4,9
Oostende	4,9
Roeselare	2,6
Brugge	0,0
Totaal	12,4

Globaal genomen hebben 12,4 % van de gemeenteraadsleden in Vlaamse centrumsteden een migratieachtergrond. Dit wijkt niet zoveel af in vergelijking met hun aanwezigheid op kandidatenlijsten. Die aanwezigheid op kandidatenlijsten bedroeg 14,6 % (voor alle partijen

inclusief migratiepartijen die geen zetels haalden in de gemeenteraden) en 13,1 % (als we enkel kijken naar de nationale partijen).⁹ Het lijkt er dus op dat de ondervertegenwoordiging die al aanwezig was op de kandidatenlijsten niet echt verder is toegenomen door het stemgedrag.

Het percentage gekozenen met een migratieachtergrond is, net zoals voor de kandidaten, het hoogste in de stad Genk, waar één op drie gemeenteraadsleden een migratieachtergrond heeft. Antwerpen en Gent komen op de 2^{de} en 3^{de} plaats (plaatsen die ze ook bekleden toen het ging over de kandidaten met een migratieachtergrond). Brugge is de enige Vlaamse stad waar geen enkele kandidaat met een migratieachtergrond verkozen raakte.

3. Vergelijking per stad met bevolking en kandidaten

We relateren de resultaten uit Tabel 1 nu aan het percentage inwoners met migratieachtergrond in die stad¹⁰ en aan het aantal kandidaten met een migratieachtergrond.¹¹ Politieke vertegenwoordiging gaat ervan uit dat kandidaten en gekozenen een afspiegeling moeten vormen van de samenleving. Dat betekent dat we ook de samenstelling van die samenleving in rekening moeten brengen wanneer we representativiteit beoordelen. De vergelijking met het percentage kandidaten laat ons toe om uit te maken in welke mate stemgedrag (in vergelijking met lijstensamenstelling) bijdraagt aan een mogelijke ondervertegenwoordiging van personen met een migratieachtergrond.

We vergelijken in Tabel 1 telkens het percentage personen met een migratieachtergrond in de bevolking en op de kandidatenlijsten. We doen dit door het percentage gekozenen te delen door resp. het percentage kandidaten (kolom 5) en het percentage in de bevolking (kolom 6). Een score

⁹ Van Trappen, S. & Wauters, B. (2018), "Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratieachtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018", Gent: onderzoeksgroep Gaspar (UGent), 13p.

¹⁰ Agentschap Binnenlands Bestuur (2018), Lokale inburgerings- en integratiemonitor editie 2018, Brussel: Vlaamse overheid.

¹¹ Van Trappen, S. & Wauters, B. (2018), "Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratieachtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018", Gent: onderzoeksgroep Gaspar (UGent), 13p.

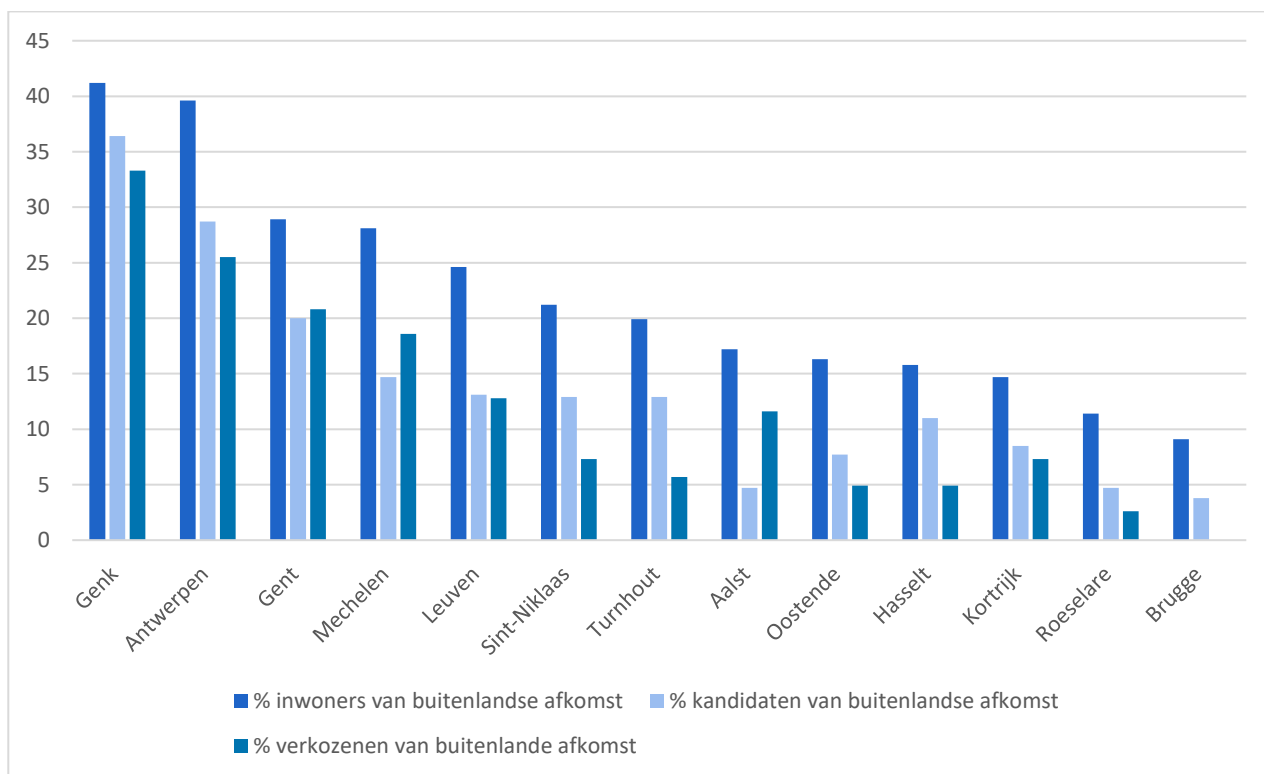
van 100% op deze indicator betekent dat de samenstelling van de gemeenteraad een perfecte weerspiegeling is van resp. de kandidatenlijsten of de bevolkingssamenstelling. Een score van meer dan 100 % wijst erop dat kandidaten met een migratieachtergrond oververtegenwoordigd zijn ten opzichte van hun aandeel in de bevolking of op de kandidatenlijsten. Een score van minder dan 100 % duidt op ondervertegenwoordiging.

Tabel 2: Percentage gekozenen met een migratieachtergrond bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in vergelijking met de bevolking en de kandidaten

	% inwoners van buitenlandse afkomst	% kandidaten van buitenlandse afkomst	% verkozenen van buitenlandse afkomst	verhouding gekozenen-kandidaten	verhouding gekozenen-bevolking
Genk	41,2	36,0	33,3	91,5	80,8
Antwerpen	39,6	26,8	25,5	95,1	64,4
Gent	28,9	19,7	20,8	104,0	72,0
Mechelen	28,1	14,3	18,6	126,5	66,2
Leuven	24,6	13,5	12,8	97,7	52,0
Aalst	17,2	4,7	11,6	246,8	67,4
Sint-Niklaas	21,2	12,9	7,3	56,6	34,4
Kortrijk	14,7	8,5	7,3	85,9	49,7
Turnhout	19,9	12,5	5,7	44,2	28,6
Hasselt	15,8	10,1	4,9	44,5	31,0
Oostende	16,3	7,7	4,9	61,3	30,1
Roeselare	11,4	4,7	2,6	55,3	22,8
Brugge	9,1	3,8	0,0	0,0	0,0

We beginnen met een bespreking van de laatste kolom, waarin een vergelijking gemaakt wordt tussen de samenstelling van de bevolking en die van de gemeenteraad. Daaruit blijkt dat in alle Vlaamse steden de mensen met een migratieachtergrond ondervertegenwoordigd zijn in vergelijking met hun aandeel in de bevolking. Daar waar een score van 100 op deze indicator wijst op een volledig evenredige vertegenwoordiging, komt de hoogst scorende stad (ook hier is dat Genk) maar aan 80,8 %. Daarna volgen Gent, Aalst, Mechelen en Antwerpen met telkens een score van rond de 65-70 %. In kleinere steden zoals Sint-Niklaas, Hasselt, Oostende en Roeselare is de verhouding gekozenen-bevolking nog een stuk lager, met rond 30 % of minder.

Figuur 1: Percentage gekozenen met een migratieachtergrond bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2018 in vergelijking met de bevolking en de kandidaten



We kunnen dus concluderen dat er in alle centrumsteden sprake is van een blijvende ondervertegenwoordiging in vergelijking met de bevolking. De vraag is nu in welke mate de lijstvorming hiervoor verantwoordelijk is, dan wel het stemgedrag van de kiezers. Daartoe kijken we naar de voorlaatste kolom, waarin percentages gekozenen met een migratieachtergrond vergeleken worden met percentages kandidaten met een migratieachtergrond. We zien dat in drie steden de kiezer ervoor zorgt dat er relatief gezien meer gekozenen met een migratieachtergrond zijn dan dat er kandidaten met die achtergrond. Dat is het geval in Gent (104,0 %), Mechelen (126,5 %) en zeer uitgesproken in Aalst (246,8 %) waar het percentage gekozenen met een migratieachtergrond met 11,6 % meer dan dubbel zo hoog ligt dan het aantal kandidaten met een migratieachtergrond (4,7 %). Dit heeft deels te maken met het relatief lage percentage kandidaten met een migratieachtergrond in Aalst, dat wel ten volle benut wordt. N-VA en Vlaams Belang hadden er bijvoorbeeld elk maar één kandidaat met een migratieachtergrond, maar beide zijn wel verkozen geraakt.

De relatief hoge scores van Gent (104,0 %) en Antwerpen (88,9 %) op deze indicator springen in het oog, zeker als we er rekening mee houden dat we de sterke toename in het percentage kandidaten daar eerder¹² onder meer verklaarden door het verschijnen van meerdere specifieke migratiepartijen. Dergelijke partijen (Be.One, D-SA, VMC, etc.) hadden nagenoeg enkel kandidaten met een migratieachtergrond op hun lijst, maar geen enkele onder hen werd verkozen. Toch zien we in beide steden dat percentages kandidaten en gekozenen min of meer gelijke tred houden. In de andere steden zijn er relatief gezien minder gekozenen met een migratieachtergrond dan er kandidaten uit die groep zijn, al is de indicator een stuk hoger dan wanneer gekozenen vergeleken worden met de bevolking. Dit lijkt er dus weer op te wijzen dat de kiezers in beperktere mate dan de lijstensamenstellers ervoor zorgen dat er sprake is van een algemene politieke ondervertegenwoordiging van mensen met een migratieachtergrond.

4. Analyse per partij

Vervolgens maken we een analyse per partij. Voor elke nationale partij werd in alle centrumsteden gekeken naar hoeveel gekozenen met een migratieachtergrond ze hebben. Voor de kartellijsten in Gent (sp.a-Groen), Hasselt (roodgroen+) en Mechelen (vld-groen-m+), werden kandidaten toegewezen aan de specifieke partij waarvoor ze opkwamen binnen het kartel. We maken telkens de vergelijking met de aanwezigheid op kandidatenlijsten.

We zien in Tabel 3 dat het links-rechts patroon dat we reeds vonden voor de samenstelling van de kandidatenlijst zich ook hier voordoet en nog verder versterkt wordt. Sp.a is de partij is met de meeste gekozenen met een migratieachtergrond (één op vier in de Vlaamse centrumsteden), gevolgd door Groen (met ongeveer één of vijf). Deze partijen hebben ook relatief gezien de meeste kandidaten met een migratieachtergrond op hun lijsten. Wat opvalt is dat hun percentage gekozenen nog een stuk hoger ligt dan hun percentage kandidaten (resp. 25,9 versus 18,1 % en 21.6 % versus 15,8 %). De kiezers van deze partijen zorgen dus voor een betere afspiegeling dan

¹² Van Trappen, S. & Wauters, B. (2018), "Gekleurde lijsten? De aanwezigheid van kandidaten met een migratie-achtergrond in 13 Vlaamse steden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 14 oktober 2018", Gent: onderzoeksgroep Gaspar (UGent), 13p.

de lijstensamenstellers. We kunnen dit relateren aan eerder onderzoek dat aantoonde dat kiezers met een migratieachtergrond vaker op linkse partijen stemmen en ook vaker voor kandidaten met een migratieachtergrond stemmen (de zogenaamde 'ethnic vote').¹³ Eveneens weten we dat zogenaamde 'symbolische stemmers' (kiezers zonder migratieachtergrond die diversiteit belangrijk vinden en daarom op kandidaten met een migratieachtergrond stemmen) het vaakst voorkomen bij linkse partijen.¹⁴

Tabel 3: Percentage gekozenen met een migratieachtergrond per partij in vergelijking met kandidaten (gerangschikt volgens percentage gekozenen)

	Kandidaten 2018	Gekozenen 2018	Vershil gekozenen- kandidaten
sp.a	18,1	26,2	+ 8,1
Groen	15,8	22,6	+ 6,8
PVDA	15,6	21,4	+5,8
CD&V	14,0	9,5	-4,5
Open Vld	12,5	11,1	-1,4
N-VA	9,6	6,1	-3,5
Vlaams Belang	3,4	1,8	-1,6
Totalen	12,7	12,4	- 0,3

Ook bij PVDA ligt het aantal kandidaten met migratieachtergrond (15,6 %) lager dan het aantal gekozenen (21,4 %). Hierbij moet echter een kanttekening gemaakt worden. Enkel in Antwerpen en Gent zijn PVDA-kandidaten met een migratieachtergrond verkozen. Dit zijn tevens de enige steden (naast Hasselt) waar PVDA meer dan één zetel bemachtigde. In de steden waar ze één verkozenen haalt (Turnhout, Mechelen, Genk, Leuven en Sint-Niklaas), gaat het steeds om een

¹³ zie o.m. Teney, C., et al. (2010). "Ethnic voting in Brussels: Voting patterns among ethnic minorities in Brussels (Belgium) during the 2006 local elections." *Acta Politica* 45(3): 273-297 ; Jacobs, D., Kelbel, C., & Pilet, J.-B. (2013). 'De politieke voorkeur van kiezers van allochtone afkomst tijdens de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012 in Brussel'. In Dassonneville, R., Hooghe, M., Marien, S., & Pilet, J.-B. (Eds.), 'De lokale kiezer: het kiesgedrag bij de Belgische gemeenteraadsverkiezingen van oktober 2012' (pp. 169-194). Brussel: Academic and Scientific Publishers

¹⁴ Swyngedouw, M., & Jacobs, D. (2006). 'Wie heeft er in 2003 gestemd voor de kandidaten van vreemde afkomst in Vlaanderen (België)?' In: Khader, B., Martiniello, M., Rea, A., & Timmerman, C. (Eds.), 'Immigratie en integratie anders denken' (pp.153-169). Brussel: Bruylant.

autochtone lijsttrekker. Net als voor de vertegenwoordiging van vrouwen¹⁵, lijkt ook hier de partijgrootte een rol te spelen in het kunnen realiseren van diversiteit. Als een partij meerdere zetels haalt, kan ze ook meer inzetten op de diversiteit van gekozenen.

Bij centrum- en rechtse partijen vergroot de kloof dan weer: het percentage gekozenen is telkens kleiner dan het percentage kandidaten op hun lijsten. OpenVLD en CD&V schommelen rond de 10 % gekozenen met een migratieachtergrond, N-VA haalt 6,1 % en Vlaams Belang haalt (redelijk evident) amper gekozenen met een migratieachtergrond. Ook dit kunnen we relateren aan eerder (experimenteel) onderzoek. Daaruit blijkt dat kiezers over het algemeen kandidaten met een migratieachtergrond linkser inschatten (ook al zeggen die kandidaten inhoudelijk hetzelfde).¹⁶ Vandaar dat rechtse kiezers wellicht minder geneigd zullen zijn om voor kandidaten met een migratieachtergrond te stemmen. Daar waar de kiezer ervoor zorgt dat bij linkse partijen er relatief gezien meer gekozenen zijn met een migratieachtergrond, zorgt de rechtse kiezer voor een omgekeerd effect, namelijk relatief gezien minder gekozenen met een migratieachtergrond.

5. Conclusie

In deze onderzoeksnota zijn we dieper ingegaan op de aanwezigheid van gemeenteraadsleden met een migratieachtergrond in de 13 Vlaamse centrumsteden na de gemeenteraadsverkiezingen van 2018. Omdat er, voor zover we weten, geen cijfermateriaal over gekozenen met een migratieachtergrond bestaat voor vorige gemeenteraadsverkiezingen, kunnen we niet doorheen de tijd vergelijken.

Onze analyse toont aan dat het percentage gemeenteraadsleden met een migratieachtergrond in de Vlaamse centrumsteden nu 12,4 % bedraagt. Dit percentage wijkt niet zo sterk af van het percentage kandidaten met een migratieachtergrond, wat 14,6 % bedraagt. We zien evenwel een

¹⁵ Silwa, S., Meier, P. & Thijssen, P. (2011). "De impact van party magnitude op het aantal vrouwelijke verkozen: gender quota in België kritisch bekeken." *Res publica: tijdschrift voor politieke wetenschappen*, 53(2): 141-165.

¹⁶ Van Trappen, S. (2018), "Mohammed op het politieke toneel: steracteur of figurant?", *Samenleving & Politiek* 18(2): 48-55.

groot verschil tussen linkse en rechtse partijen op dat vlak. Bij de linkse partijen zien we dat kiezers ervoor zorgen dat hun gemeenteraadsfracties diverser zijn dan de kandidatenlijsten van deze partijen. Het procentuele aandeel gekozenen met een migratieachtergrond ligt er dus hoger dan het procentuele aandeel kandidaten met zo'n achtergrond. Bij centrum- en rechtse partijen (Open Vld, CD&V, N-VA en VB) zien we het omgekeerde patroon: daar fungeert het stemgedrag als een extra barrière waardoor het percentage gekozenen met een migratieachtergrond verder afneemt (in vergelijking met het percentage kandidaten).

Net als bij de kandidatenlijsten is er ook voor de gekozenen geen reden om victorie te kraaien. In vergelijking met hun aandeel in de bevolking, blijven personen met een migratieachtergrond nog altijd duidelijk ondervertegenwoordigd in de gemeenteraden, en die ondervertegenwoordiging is het meest uitgesproken in de kleinere centrumsteden. Van een evenredige vertegenwoordiging is dus nog lang geen sprake.